DIN VIAŢA LUI ION CREANGĂ

DE

CONSTANTIN C. ANGELESCU

Despre Ion Creangă s-a scris mult, foarte mult. În bibliografia publicată de G. Călinescu la sfîrşitul volumului pe care l-a consacrat vieţii şi operei marelui humuleştean, sînt menţionate 243 lucrări [1]. Şi această bibliografie nu e completă, precum lesne se poate constata confruntînd-o cu bibliografia întocmită de Lucian Predescu [2]. Totuşi, deşi au fost publicate numeroase lucrări cuprinzînd preţioase ştiri despre viaţa lui Ion Creangă şi chiar şi o voluminoasă culegere de documente [3], mai sînt informaţii interesante, îndeosebi în unele ziare ale epocii, asupra cărora nu s-a oprit încă atenţia istoricilor noştri literari. Comunicăm, în rîndurile care urmează, cîteva din aceste informaţii.

I. Cu privire la anul naşterii lui Ion Creangă domneşte incertitudine. Precum a arătat Gh. Ungureanu [4], din unele acte ar rezulta că Ion Creangă s-a născut în 1835; din alte acte s-ar părea că el s-a născut în 1836, în 1837 sau în 1838; în sfîrşit, o mitrică a protoieriei ţinutului Neamţ indică data de 10 iunie 1839 ca fiind aceea a naşterii lui Ion Creangă [5]. Fiind vorba de un act oficial a cărui autenticitate o consideră evidentă, Gh. Ungureanu s-a rostit în favoarea acestei ultime date. A invocat în sprijinul ei şi o „adeverinţă" din 29 august 1855, prin care „catihetul" N. Conta de la Fălticeni afirmă că Ion Creangă era atunci în vîrstă de 15 ani. Din această „adeverinţă", după calculele lui Gh. Ungureanu, ar reieşi că „anul naşterii" lui Ion Creangă a fost 1839 [6]. Ca ultim argument, Gh. Ungureanu a citat faptul că, în 1858, după absolvirea a 4 clase de seminar, Ion Creangă n-a izbutit să obţină „atestatul" care i-ar fi dat posibilitatea să fie hirotonit, Seminarul Central declarînd că „atestatul" îi va fi eliberat cînd „va veni în vîrstă legiuită" [7]. Gh. Ungureanu precizează că, pentru a fi hirotonit, era necesară vîrsta de 21 ani. El susţine că Ion

[1] G. Călinescu, *Ion Creangă (Viaţa şi opera)*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964, p. 389—405.

[2] Lucian Predescu, *Ioan Creangă*, vol. II, *Opera*, Bucureşti, Editura I. E. Torouţiu, 1932, p. 226—255.

[3] Gh. Ungureanu, *Ion Creangă. Documente*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964, LXXXIV + 318 p.

[4] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. XXI—XXII.

[5] *Ibidem*, p. XXII şi 31—32.

[6] *Ibidem*, p. XXII.

[7] *Ibidem*, p. XXII şi p. XLIV.

An. lingv. ist. lit., T. 20, p. 205—214, Iaşi, 1969.

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

Creangă, „fiind pus față în față cu documentele, adică mitrica de naștere și botez din 1839, a tăcut molcom și a așteptat pînă în 1859, cînd, în iunie, împlinea vîrsta legiuită" [8].

Mitrica din 1839, citată de Gh. Ungureanu, nu este de natură să înlăture orice nedumerire. În adevăr, Lucian Predescu, a semnalat deja în 1931 că, la Arhivele Statului din Iași, se află un indice alfabetic al mitricilor pentru cei născuți în ținutul Neamț în 1842, în care indice este menționat și „Ioan sin Ștefan Ciubotariu" din satul Humulești, adică Ion Creangă [9]. Însuși Gh. Ungureanu, într-o lucrare publicată în 1940, recunoaște existența acestui „alfabetar", „trimis de către isprăvnicia de Neamț la Departamentul din lăuntru din Iași" [10]. Totodată Gh. Ungureanu adaugă că, „în mitricile care se păstrează la primăria orașului Piatra Neamț", a găsit „un act de naștere din anul 1842 al unui copil cu numele de Ioan și al aceluiași Ștefan a Petrei din Humulești și [al] soției sale Smaranda, fiica lui David Creangă" [11]. Despre acest act, pe care îl reproduce în facsimil [12], Gh. Ungureanu afirmă că, „după multe cercetări", a ajuns la concluzia că „nu poate fi decît actul de naștere a lui Zahei, însă greșit" [13]. Din lămuririle date cu privire la numeroasele cercetări pe care le-a întreprins și la rezultatul lor nu se desprinde însă o asemenea concluzie. Principalul argument al lui Gh. Ungureanu este că, deoarece actul de naștere din 1839 se referă la Ion Creangă, actul din 1842 este desigur al lui Zahei [14]. Argumentul nu este convingător. În adevăr, nu este suficient să se susțină că în actul de naștere din 1842 s-a înscris greșit prenumele de Ioan în loc de Zahei. Mai trebuiesc aduse și dovezi. Altminteri, cele scrise de Gh. Ungureanu în această materie rămîn simple afirmații nedovedite.

Faptul că actul de naștere din 1842 a putut da loc la o astfel de presupunere pune în evidență îndoielile pe care le inspiră mitricile acelei epoci, din cauza lipsei de conștiinciozitate cu care au fost întocmite.

În asemenea condiții, constatăm că există două acte, unul din 1839 și altul din 1842, privitoare la nașterea lui Ion, fiul lui Ștefan sin Petre Ciubotariu și al Smarandei. Ambele acte emană de la aceeași autoritate: protoieria ținutului Neamț. Ele au deci aceeași valoare ca acte oficiale. Din datele lor diferite se desprinde cu evidență concluzia că incertitudinea asupra datei nașterii scriitorului Ion Creangă continuă să subziste.

Nici un motiv plauzibil nu este de natură să ne determine a da preferință unuia din aceste două acte. Dacă în 1842 autoritatea bisericească a înregistrat, în mitricile ei, nașterea lui Ion Creangă, cu o întîrziere de mai mulți ani, este posibil ca deja în 1839 să fi survenit o întîrziere nu numai de cîteva luni, dar chiar de cîțiva ani. În adevăr, părinții lui Ion Creangă, căsătoriți la 14 ianuarie 1835 [15], au avut șapte copii [16]. Cel mai în vîrstă a fost marele scriitor. Or, este de necrezut ca, într-o căsnicie atît de rodnică, să fi trecut mai bine de patru ani pînă să fi venit pe lume primul copil.

---

[8] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. XXIII.

[9] Lucian Predescu, *Date inedite asupra familiilor Creangă și Ciubotariu*, „Arhivele Olteniei", X (1931), p. 456.

[10] Gh. Ungureanu, *Din viața lui Ion Creangă, Documente inedite*, București, Editura Fundației pentru literatură și artă, 1940, p. 13.

[11] *Ibidem.*

[12] *Ibidem*, Facsimile și ilustrații, p. III.

[13] *Ibidem*, p. 14. Zahei a fost unul din frații lui Ion Creangă.

[14] *Ibidem*, p. 14.

[15] Gh. Ungureanu, *Ion Creangă, Documente*, București, Editura pentru literatură, 1964, p. XV, nota 5.

[16] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. XVIII. După cîte susțin Lucian Predescu, *(op. cit.*, vol. I, arborele genealogic intercalat între p. 8—9), G. Călinescu (*op. cit.*, p. 28—36), și Savin Bratul, *(Ion Creangă*, București, Editura tineretului, 1968, p. 23), părinții lui Ion Creangă ar fi avut opt copii.

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

„Adeverința" catihetului N. Conta de la Fălticeni din 29 august 1855 că Ion Creangă era atunci în vîrstă de 15 ani, a fost greșit citată ca o dovadă a nașterii acestuia în 1839. Dacă scădem 15 din 1855, obținem 1840. Deci, potrivit acestei „adeverințe", Ion Creangă s-ar fi născut în 1840, iar nu în 1839, cum pretinde Gh. Ungureanu [17].

Din documentele publicate de Gh. Ungureanu nu rezultă că, în 1858, Seminarul Central a amînat, pe temeiul mitricii de naștere din 1839, eliberarea atestatului pentru hirotonirea lui Ion Creangă. Din documentele publicate de Gh. Ungureanu [18], reiese că Seminarul Central, la 1858, nu cunoștea alt act oficial privitor la vîrsta lui Ion Creangă decît „adeverința" catihetului N. Conta din 29 august 1855. Întrucît, în conformitate cu această „adeverință", Ion Creangă se născuse în 1840, era firesc ca Seminarul Central, în 1858, să considere pe Creangă ca nefiind încă în „vîrstă legiuită" pentru hirotonie.

Și aici trebuie rectificată o eroare de calcul a lui Gh. Ungureanu. El susține că „vîrsta legiuită" pentru hirotonie era de 21 ani și că Ion Creangă s-a născut în 1839. Dacă aceste două afirmații ar fi exacte, atunci greșită este încheierea lui Gh. Ungureanu că, în iunie 1859, Ion Creangă a împlinit vîrsta legiuită [19]. În adevăr: 1839 + 21 = 1860.

„Tăcerea" păstrată de Ion Creangă pînă în noiembrie 1859, cînd a cerut hirotonia, nu constituie o dovadă că el a împlinit „vîrsta legiuită" în iunie 1859, cum afirmă Gh. Ungureanu [20]. În adevăr, această tăcere s-a datorat faptului că abia atunci s-a ivit un post vacant, la ocuparea căruia Creangă putea candida cu sorți de izbîndă [21]. Vrednic de amintit este faptul că, în „mărturia" poporenilor dată cu acel prilej în favoarea lui Creangă, se atestă că el are vîrsta de „24 ani trecuți" [22].

Mitricile cuprinzînd indicații ce se contrazic, afirmațiile nedovedite, precum și greșitele socoteli aritmetice au menținut incertitudinea asupra datei nașterii lui Creangă. De aceea, chiar după ce au apărut lucrările lui Gh. Ungureanu, în care filele mitricilor protoieriei ținutului Neamț din 1839 și 1842 referitoare la Ion Creangă au fost reproduse în facsimil, G. Călinescu totuși a susținut, întemeindu-se pe declarații făcute de însuși Creangă, că data nașterii marelui scriitor „dacă nu cea mai probabilă, cel puțin aleasă de Creangă și în chipul acesta intangibilă" [23], este cea de 1 martie 1837.

La actele deja cunoscute care au pricinuit această incertitudine adăugăm un document publicat în „Monitorul oficial al Moldovei" de la 15 noiembrie 1860 (p. 143). El cuprinde lista tinerilor domiciliați în Iași și care urmau să participe la tragerea la sorți pentru recrutarea oștirii. În această listă, la „cvartalul al 3-lea", printre tinerii din „tagma bisericească", se află și I. Creangă, „însurat, [în vîrstă de] 24 ani". Așadar, potrivit acestui act oficial, el s-a născut în 1836.

Convocarea lui Ion Creangă, deși făcea parte din „tagma bisericească", la tragerea la sorți pentru recrutarea oștirii prezintă interes și din alt punct de vedere. S-a afirmat, că, după toate probabilitățile, Ion Creangă s-a înscris la școala catihetică pentru ca „să scape de arcan" [24]. Dacă el în adevăr a avut intenția să evite un asemenea risc, calea ce a ales nu i-a îngăduit să ajungă la ținta dorită, căci din lista apărută în „Monitorul oficial al Moldovei" reiese clar că, la 15 noiembrie 1860, nici chiar cei hirotoniți nu mai beneficiau de privilegiul scutirii de oaste.

[17] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. XXII.
[18] *Ibidem*, p. 94.
[19] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. XXIII.
[20] *Idem*.
[21] Postul devenit vacant, la care Ion Creangă a candidat, a fost la biserica din Iași cu hramul 40 de mucenici, biserică la care slujea socrul său, preotul Ioan Grigoriu (Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 109 și p. 111—112).
[22] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 112.
[23] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 38.
[24] *Ibidem*, p. 183.

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

II. Se știe că Ion Creangă a fost elevul lui Titu Maiorescu la Școala preparandală de la Trei Ierarhi din Iași [25], în anii 1864 și 1865 [26]. Au fost adesea citate aprecierile lui Titu Maiorescu despre opera literară a lui Ion Creangă [27]. Au fost însă curînd uitate cuvintele pe care Titu Maiorescu, cu prilejul retragerii sale din învățămînt, le-a rostit despre fostul lui elev.

Demisionînd, în octombrie 1909, din postul de profesor la Universitatea din București, pentru motivul că împlinea limita de vîrstă peste trei luni, Titu Maiorescu a fost sărbătorit de colegii și foștii lui studenți la 22 noiembrie 1909. S-au ținut atunci cinci discursuri cărora le-a răspuns sărbătoritul. Amintind debutul său în învățămînt, Titu Maiorescu, vestit prin tonul glacial al vorbirii sale, a manifestat totuși o sinceră emoție timp de cîteva clipe, declarînd: „Ce fericit a fost cel ce vă vorbește acum, cînd la Trei Ierarhi din Iași a dat de prima lucrare a școlarului său Ion Creangă! " [28].

Deosebit de puternică trebuie să fi fost impresia pe care a avut-o atunci tînărul profesor, pentru ca, după 45 de ani, să-și amintească de ea în asemenea termeni! Semnificativ este faptul că, atunci cînd s-a retras din învățămînt după îndelungata și rodnica activitate ce desfășurase, Titu Maiorescu a citat dintre „școlarii" lui de la Trei Ierarhi numai pe Ion Creangă, considerîndu-l desigur ca pe cel mai de seamă dintre foștii lui elevi din acea perioadă a carierii sale.

III. Data numirii lui Creangă ca institutor a dat loc la discuții.

Lucian Predescu afirmă că, la 6 mai 1864, la școala primară de la Trei Ierarhi din Iași, Ion Creangă a iscălit în condica de prezență a clasei a II-a și că a funcționat ca „practicant" pînă la 5 noiembrie 1864, cînd a fost „numit institutor provizor cu ordinul ministerial nr. 53.231" [29].

Gh. Ungureanu constată că, în statele de salarii pe luna iunie 1864, Ion Creangă nu este menționat și că deci, în luna aceea, el n-a făcut parte din învățămîntul primar [30]. Totodată Gh. Ungureanu arată că, la 3 septembrie 1864, Creangă s-a înscris la concursul pentru ocuparea catedrei vacante a clasei I-a, secția a II-a, de la școala primară Trei Ierarhi [31]; reușind la concurs, el a fost recomandat Ministerului [32]; în urma acestei recomandări, Ion Creangă a fost numit „provizoriu institutor la clasa I-a, secțiunea a II-a, de la școala primară din Trei Ierarhi" [33]. Gheorghe Ungureanu adaugă că „numirea a fost făcută pe data de 15 septembrie 1864, dată de la care Creangă și intrase efectiv în învățămînt" [34].

G. Călinescu, citînd pe Emil Gârleanu [35], scrie că Ion Creangă a fost „numit de Minister institutor la clasa I-a, secția a II-a, a școlii primare Trei Ierarhi, cu un decret domnesc din 2 noiembrie 1864, comunicat la 5 noiembrie, care însă îi recunoștea ca dată a intrării în funcțiune ziua de 7 mai 1864" [36].

Nici unul dintre biografii lui Creangă n-a răsfoit „Monitorul oficial" pentru a afla actul numirii acestuia în învățămînt. Dacă vreunul dintre ei și-ar fi dat

---

[25] L. Predescu, *op. cit.*, vol. I, p. 64—67; G. Călinescu, *op. cit.*, p. 83—88; Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. LXIII—LXIV; S. Bratu, *op. cit.*, p. 122—127.

[26] L. Predescu, *op. cit.*, vol I, p. 64 și p. 66; S. Bratu, *op. cit.*, p. 122—127.

[27] Cea mai recentă lucrare în care sînt reproduse aceste aprecieri este monografia profesoarei Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Ion Creangă*, București, 1963, p. 10—12.

[28] [E. A. Pangrati], *Serbătorirea profesorului Titu Maiorescu la Universitatea din București în ziua de 22 noiembrie 1909*, București, Socec, 1910, p. XXIV.

[29] Lucian Predescu, *op. cit.*, vol. I, p. 68.

[30] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. LXV.

[31] *Ibidem.*

[32] *Ibidem*, p. LXVI.

[33] *Ibidem.*

[34] *Ibidem.*

[35] G. Călinescu se referă la articolul lui Emil Gârleanu, *Asupra biografiei lui Ion Creangă*, publicat în revista „Făt-Frumos", (Bîrlad), I (1904), p. 11—14.

[36] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 87.

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

această osteneală, el ar fi găsit în „Monitorul oficial" de la 8 noiembrie 1864 (p. 1185) decretul domnesc de la 2 noiembrie 1864, prin care, folosindu-se termenii administrativi ai epocii, Ion Creangă a fost numit „provizoriu institutore la clasa I, secțiunea II, de la școala primară din Trei Ierarhi".

Textul prescurtat, publicat în „Monitorul oficial", nu prevede că numirea a fost făcută pe o dată anterioară semnării decretului de către Domnitorul Cuza.

De altminteri, o adresă a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice de la 2 aprilie 1886 (publicată de Gh. Ungureanu)[37] precizează, în legătură cu gradația a IV-a, că Ion Creangă „servește din noiembrie 1864". Din această adresă rezultă deci că el a fost încadrat în învățămînt în noiembrie 1864, așadar la data decretului de numire ca institutor provizor.

IV. Dintr-un anunț apărut în ziarul „Publicațiuni oficiale din resortul Curței Apelative din Iași" de la 10 martie 1871 aflăm că Ion Creangă locuise pînă recent într-un imobil „pendinte de mănăstirea Bărboi" și care, în urma secularizării, devenise proprietatea statului. Imobilul, avînd numărul nou 269 (numărul vechi fusese 1594), era de vălătuci, cu 6 camere, din care 4 fuseseră închiriate de Ion Creangă, iar 2 erau închiriate separat; avea cuhnie, grajd și o șură. Chiria anuală era de 293 lei 75 bani.

La 15 ianuarie 1871 se ținuse, la prefectura județului Iași, licitație — de altminteri fără rezultat — pentru închirierea camerelor în care Creangă locuise[38]. Așadar, la acea dată, el avea altă locuință.

Este probabil că, din cauza neplăcerilor pe care le avusese în ograda Goliei, Ion Creangă se mutase, în 1868, în casa de la Bărboi. S-ar părea că la această locuință se referă scrisoarea pe care a adresat-o unchiului său Gheorghe Creangă din Tîrgul Neamț, la 3 iulie 1868[39], comunicîndu-i printre altele, că s-a mutat „într-o casă, unde se află și cîteva frumușele ce pe la Iassi le zicu fete". În cele două camere închiriate separat în casa de vălătuci de la Bărboi, el a putut avea asemenea vecine.

În această casă Ion Creangă a locuit pînă în toamna anului 1870, cînd, fiind transferat, cu consimțămîntul său, de la școala primară Trei Ierarhi la școala primară sucursală de băieți n-rul 1 din Sărărie[40], s-a mutat într-o încăpere a acestei modeste „școlițe"[41].

Este deci greșită afirmația lui Lucian Predescu că, plecînd de la Golia, Ion Creangă s-a instalat în bojdeuca din Țicău[42].

Ion Creangă găsise un adăpost la Bărboi și în perioada 1863—1866, într-o casă de vălătuci cu trei odăi[43]. De la 1866 la 1872 această casă a fost ocupată, fără întrerupere, de cîntărețul bisericesc Georgie Sofroniu[44]. Așadar locuința lui Creangă la Bărboi de la 1868 la 1870 a fost alta decît aceea din 1863—1866.

V. Sînt cunoscute împrejurările în care institutorul Ion Creangă a fost destituit din învățămînt, la 1 iulie 1872, ca o consecință a caterisirii sale de către autoritatea bisericească pentru vinile de a fi mers la teatru, de a trăi despărțit de soția

---

[37] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 262.

[38] „Publicațiuni oficiale din resortul Curței Apelative din Iași", 10 martie 1871, p. 1.

[39] Lucian Predescu, *O scrisoare a lui Creangă datată greșit (Rectificări și contribuții la viața lui)*, „Convorbiri literare", 1930, p. 1062—1064.

[40] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. LVIII.

[41] *Ibidem*, p. LXXI, nota, 2.

[42] Lucian Predescu, *Ioan Creangă*, vol. I, *Viața*, București, 1932, p. 117.

[43] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. LIII.

[44] *Ibidem*, p. 183.

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

sa [45], de a fi tras în ograda Goliei focuri de armă împotriva ciorilor şi de a-şi fi tuns părul [46].

După ce a primit această nedreaptă lovitură, Ion Creangă probabil s-a temut ca difuzarea cărţilor şcolare, pe care le publicase în colaborare cu institutorii C. Grigorescu şi V. Receanu, să fie stînjenită. În adevăr, nu putea contribui la răspîndirea unei cărţi didactice faptul că unul din autori fusese îndepărtat de la catedră, prin aplicarea celei mai aspre pedepse disciplinare. De aceea, în august 1872, adică în preajma începerii anului şcolar, anunţurile apărute în ziare cu privire la *„Metodă nouă de scriere şi cetire pentru usulu clasei I primarie"* şi *„Învăţătoriul copiilor pentru clasele primare"* nu menţionează ca autori decît pe C. Grigorescu şi V. Receanu, omiţînd numele lui Ion Creangă [47].

Şi în revista „Convorbiri literare" de la 1 septembrie 1872 (p. 252), la rubrica „bibliografie", se aduce la cunoştinţa cititorilor apariţia celor două manuale, fiind indicaţi ca autori numai C. Grigorescu şi V. Receanu. Savin Bratu este de părere că numele lui Creangă a fost omis intenţionat în „Convorbiri literare", Iacob Negruzzi manifestîndu-şi astfel ostilitatea împotriva unui adversar politic pe care „nu-l uitase şi nu-l iertase" [48]. Întrucît între anunţul inserat de autorii celor două manuale în foaia „Publicaţiuni oficiale din resortul Curţei Apelative din Iaşi" şi menţionarea acestor manuale la rubrica „bibliografie" din „Convorbiri literare" de la 1 septembrie 1872 nu este vreo deosebire în ceea ce priveşte indicarea autorilor, nu putem atribui lui Iacob Negruzzi, în acel caz, vreo intenţie răuvoitoare faţă de Creangă. Este însă adevărat că „Junimea", în alte împrejurări din aceeaşi perioadă, „nu l-a uitat şi nu l-a iertat" pe Creangă.

VI. Printre consecinţele pe care le-a avut destituirea lui Creangă a fost şi înlăturarea lui din lista alegătorilor comunali ai Iaşului.

La alegerea consiliului comunal al oraşului Iaşi, potrivit legii atunci în vigoare [49], aveau dreptul de vot cetăţenii români în vîrstă de cel puţin 21 ani, domiciliaţi de mai mult de şase luni în acest oraş şi care plăteau anual statului cel puţin 110 lei (vechi) impozite directe, şi anume, pe lîngă contribuţia personală şi de şosele de 48 lei (vechi), cel puţin încă 62 lei (vechi) impozit funciar. Erau scutiţi de cens profesorii şi „institutorii de orice grad", precum şi alte persoane, ca: preoţii, avocaţii, medicii, arhitecţii etc.

Ion Creangă, în calitate de diacon şi de institutor, era alegător comunal, beneficiind de dispensa de cens. După caterisirea sa de către autoritatea bisericească, urmată de eliminarea din învăţămînt, el a fost şters din lista alegătorilor comunali. În adevăr, în „lista definitivă a colegiului alegătorilor comunali din Iaşi pe anul 1873" [50], în care sînt înşirate numele a 982 persoane, nu se află numele lui Ion Creangă. De asemenea şi în lista alegătorilor comunali pe 1874, publicată la 2 februarie 1874, Ion Creangă nu figurează [51].

Pe de o parte ne mai fiind diacon şi nici institutor, pe de altă parte neavînd o proprietate imobiliară pe teritoriul oraşului Iaşi pentru care să fi plătit cel puţin 62 lei vechi impozit funciar [52], Ion Creangă nu mai întrunea condiţiile prevăzute

[45] Vinovat de această situaţie nu era Ion Creangă, deoarece soţia lui părăsise domiciliul conjugal din propria ei iniţiativă.

[46] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 196—198 şi p. 207.

[47] „Publicaţiuni oficiale din resortul Curţei Apelative din Iaşi", 12 august 1872, p. 4, şi 19 august 1872, p. 4.

[48] Savin Bratu, *op. cit.*, p. 170.

[49] Ioan M. Bujoreanu, *Collecţiile de legiuirile României vechi şi nuoi*, Bucureşti, 1873, p. 877—887.

[50] „Publicaţiuni oficiale din resortul Curţei Apelative din Iaşi", 3 februarie 1873, p. 2—3.

[51] *Ibidem*, 2 februarie 1874, p. 1—3.

[52] La 23 august 1872, Primăria Iaşi a eliberat lui Ion Creangă „un certificat de paupertate", atestînd că el nu avea „nici o avere mobilă sau imobilă" în acel oraş (Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 218—219).

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

de legiuitor pentru a fi alegător comunal. De aceea, cu prilejul revizuirii anuale a listelor electorale, el a fost exclus din rîndul alegătorilor.

Primar al orașului Iași era atunci Nicu Gane. Prefect al județului Iași era Leon Negruzzi. Ambii erau junimiști de nuanță conservatoare și, ca atare, considerau pe Creangă, care era aderent al „Fracțiunii libere și independente", ca pe un adversar ce trebuia anihilat politicește. De aceea ei au folosit ocazia ivită, pentru a-l înlătura din lista electorală, întocmită sub directa lor supraveghere.

Lovitura primită pe această cale a fost resimțită desigur foarte dureros de Creangă. Este cunoscută pasiunea cu care el participa la luptele electorale. Spiritualele cuvîntări, pe care le rostea în întrunirile publice cu prilejul alegerilor, delectau pe ieșeni. Lipsit de dreptul de vot, el nu mai avea autoritatea morală necesară pentru a interveni în asemenea dezbateri.

Tocmai în acea perioadă — și anume la 29 aprilie 1873 — au avut loc la Iași alegeri parțiale pentru consiliul comunal [53]. Cît de amărît trebuie să fi fost Creangă, cînd s-a văzut silit să stea deoparte!

În calitate de institutor, Creangă făcea parte din colegiul al III-lea al alegătorilor Adunării deputaților [54]. Savin Bratu a arătat că, în 1874, revizuindu-se listele electorale pentru Cameră, Creangă, întrucît fusese exclus din învățămînt, a fost înlăturat din colegiul al III-lea și înscris în colegiul al IV-lea [55]. Acesta era cel mai oropsit dintre toate colegiile electorale. Era alcătuit din cetățenii români care plăteau „o dare către Stat oricît de mică" și care nu făceau parte din vreunul din celelalte colegii. Alegea indirect — prin delegați — un deputat în fiecare județ, sub presiunea celor mai cumplite ingerințe guvernamentale.

VII. Îndepărtat de la catedră la 1 iulie 1872, Creangă a fost reintegrat în învățămînt pe ziua de 1 septembrie 1874 [56], adică după mai bine de doi ani de la destituirea sa. În acest interval, constrîns de necesitățile existenței, el s-a îndeletnicit cu comerțul, devenind debitant de tutun [57]. Pasiunea lui pentru școală el a dovedit-o însă și în acea grea perioadă a vieții sale, prin concursul dezinteresat pe care l-a dat unei societăți culturale din Iași, „Societății pentru învățătura poporului român".

Legăturile dintre Creangă și această societate au fost semnalate de unul dintre biografii lui [58], care, printre altele, a arătat că:

1. În 1868, Societatea pentru învățătura poporului român din Iași a publicat, cu cheltuiala ei, abecedarul întocmit de Ion Creangă și de alți cinci institutori, dintre care cei mai de seamă au fost C. Grigorescu și V. Receanu [59]. Lucrarea a fost tipărită în 4.000 exemplare, autorii renunțînd, pentru ediția întîia, la orice remunerație, cu condiția însă ca beneficiul realizat să fie destinat imprimării unei a doua ediții. Prin convenția intervenită, s-a precizat că „beneficiile edițiunii a doua și a celor ce se vor mai face vor fi ale autorilor abecedarului" [60].

2. După succesul obținut de prima ediție a abecedarului care s-a epuizat în cîteva săptămîni, Societatea pentru învățătura poporului român din Iași a decis, în noiembrie 1868, publicarea ediției a doua în 8.000 exemplare [61].

---

[53] Au fost atunci aleși șase membri ai consiliului comunal („Publicațiuni oficiale din resortul Curței Apelative din Iași", 14 aprilie 1873, p. 1).

[54] Art. 3 din legea electorală de la 1866 (Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 21).

[55] Savin Bratu, *op. cit.*, p. 182.

[56] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 234.

[57] Lucian Predescu, *op. cit.*, vol. I, p. 115. Vezi și ziarul „Noul Curier Român", 4 noiembrie 1872, p. 4.

[58] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. LXXX, nota 1.

[59] *Ibidem*, p. 155.

[60] *Ibidem*, p. 156.

[61] *Ibidem*, p. 163—164.

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

3. În februarie 1874, Societatea pentru învățătura poporului român a însărcinat pe Creangă să țină „cursul de scriere și cetire la școala de adulți, unde predau, în mod gratuit, cei mai de frunte profesori ai Iașului" [62].

La aceste știri adăugăm următoarele informații:

1. Pentru prima ediție a abecedarului, publicat sub titlul *„Metodă nouă de scriere și cetire pentru usulu clasei I primarie"*, Societatea pentru învățătura poporului român din Iași a cheltuit 2598 lei vechi. După epuizarea celor 4000 exemplare ce fuseseră tipărite, procedîndu-se la încheierea socotelilor, s-a constatat că societatea încasase suma de 3756 lei vechi 17 parale și că deci realizase un cîștig net de 1158 lei vechi 17 parale [63].

2. Imprimarea ediției a doua a abecedarului a costat 4552 lei vechi 35 parale, sumă integral recuperată de Societatea pentru învățătura poporului român, după cum atestă casierul ei la 20 noiembrie 1871 [64].

3. Cu prilejul convocării adunării generale a acestei societăți pentru 6 mai 1873, Creangă a propus să se acorde un ajutor bănesc „unor băieți români pentru a învăța legătoria de cărți" [65]. El se străduia astfel să înlesnească absolvenților școlii primare învățarea unei meserii, pentru care erau necesare elemente bine pregătite. Nu știm ce rezultat a avut propunerea lui Creangă, întrucît în colecțiile incomplete ale ziarelor ieșene din Biblioteca Universității locale n-am găsit nimic despre hotărîrile luate în adunarea generală de la 6 mai 1873.

4. La 10 februarie 1874, Societatea pentru învățătura poporului român a decis să organizeze pentru a doua oară, la școala primară Trei Ierarhi din Iași, cursuri destinate adulților și a încredințat lui Ion Creangă sarcina să se ocupe de analfabeți, pe care să-i învețe citirea și scrierea [66]. Aceste lecții au fost predate în fiecare duminică, de la ora 11.30 la ora 15.30 [67]. Rezultatele obținute ne sînt cunoscute din raportul prezentat adunării generale a societății de la 15 februarie 1876, în care se precizează că Ion Creangă a avut numai doi elevi [68].

Așadar, școala de adulți de la Trei Ierarhi n-a stîrnit un interes deosebit la cei în folosul cărora asemenea cursuri fuseseră organizate [69]. Precum se subliniază în raportul către adunarea generală de la 15 februarie 1876, „la prelegerile populare au venit mai numai școlari primari și gimnasiști, care au frequentat neregulat, prin urmare puțin s-au folosit", iar „la învățături elementare s-au prezentat numai doi adulți pe care i-a învățat d-l institutor I. Creangă" [70].

5. Același raport către adunarea generală de la 15 februarie 1876 face cunoscut că Societatea pentru învățătura poporului român a retipărit, cu „spesele" ei, o nouă ediție a abecedarului lui Ion Creangă, în 12.000 exemplare, cheltuind suma de 2.256 lei 28 bani [71].

VIII. Am amintit mai sus asiduitatea cu care Creangă participa la întrunirile politice. Nu lipsea nici de la ședințele congreselor ce se țineau la Iași. Adesea lua

---

[62] Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. LXXX, nota 1.

[63] Arh. Stat. Iași, Fondul Societății pentru învățătura poporului român, Dosarul 7/1871, f. 11 verso (raportul casierului D. Haralamb către președintele societății).

[64] *Ibidem.*

[65] „Curierul de Iassi", 4 mai 1873, p. 4.

[66] „Curierul de Iassi", 6 februarie 1874, și „Curierul foaia intereselor generale", 22 august 1876.

[67] *Ibidem*, 17 februarie 1874.

[68] „Curierul foaia intereselor generale", 22 august 1876.

[69] „Curierul de Iassi", 6 februarie 1876.

[70] „Curierul foaia intereselor generale", 22 august 1876.

[71] *Ibidem.* Ultima ediție din *„Metodă nouă de scriere și cetire pentru usulu clasei I primarie"* (ediția XXIII) a apărut în 1893 (Lucian Predescu, *op. cit.*, vol. II, p. 163—170).

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

cuvîntul, prezentînd, într-o formă glumeață, propuneri interesante asupra problemelor discutate sau obiecții privitoare la părerile exprimate de preopinenți.

În ziarul „Lupta" din 1887 au fost publicate scurte rezumate despre intervențiile lui la al IV-lea congres al corpului didactic din România. Acest congres s-a întrunit la Iași, la 30 martie 1887, în sala Teatrului Național, și și-a încheiat lucrările la 1 aprilie 1887. La fiecare din cele trei ședințe care au avut loc, Ion Creangă a participat la discuții, fiind deseori îndelung aplaudat de congresiști.

Astfel, în ședința de la 30 martie 1887, cu prilejul dezbaterii problemei reorganizării învățămîntului secundar al fetelor, Ion Creangă a atras atenția asupra vitregiei cu care regimul de atunci trata „poporul de jos". El a subliniat că femeia de la țară, „care seceră și prășește", care deci lucrează la cîmp cu aceeași hărnicie ca și bărbatul, acea femeie era lăsată „în neștiință". O asemenea situație trebuia să înceteze. Stăruind pe aceeași linie ca și Creangă, învățătorul Cireș a cerut ca și „suflarea femeiască de la țară" să aibă posibilitatea de a învăța carte. „Trebuie să se facă mai mult pentru acela care ridică tot greul și acesta este poporul de jos" — a declarat învățătorul Cireș. Deși profesorul universitar Aron Densușianu a criticat părerile exprimate de Ion Creangă, deși profesorul universitar Neculae Culiaș, care prezida ședința, a avut o comportare interpretată de cei de față ca o dezaprobare a lui Creangă, totuși congresul a aderat la punctul de vedere susținut de marele humuleștean, adoptînd rezoluția de a se da „femeii o instrucțiune secundară, egalitară cu a bărbatului".

Corespondentul ziarului „Lupta", în darea de seamă a primei ședințe a congresului, relatează că Ion Creangă, „prin cîteva vorbe glumețe ce fac să se stîrnească un rîs homeric în sală, aruncă o ideie nouă care avu drept rezultat o discuție de aproape o oră" [72]. Așadar, Creangă a obținut o frumoasă izbîndă.

În ședința următoare a congresului a fost discutată problema judecării membrilor corpului didactic pentru abateri disciplinare.

În conformitate cu „Legea asupra instrucțiunii" din 1864, încă în vigoare la 1887, sancțiunile disciplinare mai grave decît avertismentul erau pronunțate de o comisie de judecată, alcătuită din cinci profesori „din gradul de învățămînt superior" aceluia al învinuitului. Comisia pentru judecarea profesorilor Universității din București era constituită din cinci profesori ai Universității din Iași și „vice versa" [73]. Congresul din 1887 al corpului didactic a dezbătut chestiunea dacă trebuiau modificate aceste rînduieli.

Intervenind în dezbateri, Ion Creangă, „într-un limbaj vesel și popular" — după cum se exprimă corespondentul ziarului „Lupta" — a întrebat: „Ce va face un dascăl, cînd se va vedea de o dată afară din postul lui, fără să fie judecat? La cine se va adresa?" [74].

Termenii folosiți de autorul dării de seamă nu exprimă cu suficientă claritate observațiile formulate de Creangă. Acesta desigur nu s-a referit la excluderea din învățămînt a unui membru al corpului didactic fără avizul comisiei celor cinci profesori, ci la judecarea în lipsă a celui învinuit, fără să i se fi comunicat acuzațiile ce i se aduceau, așa încît acelui atît de aspru pedepsit nu i se da posibilitatea să se apere. Ion Creangă s-a referit la cele ce el însuși îndurase, în 1872, cînd fusese eliminat din învățămînt, fiind „condamnat fără să fi fost ascultat" [75], în urma unei adrese înaintată Ministerului de Mitropolitul Calinic Miclescu.

Luînd cuvîntul în aceeași ședință a congresului, Alecu Bădărău a cerut să fie modificată alcătuirea comisiei de judecată disciplinară, așa încît să fie constituită numai din profesori egali în grad cu cel învinuit. Cu sistemul de pînă atunci fuseseră săvîrșite mari nedreptăți. „Unul din cei mai distinși profesori, unul din cei

[72] „Lupta", 3 aprilie 1887.
[73] Art. 398 din legea de la 1864 (Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1816).
[74] „Lupta", 4 aprilie 1887, p. 2.
[75] Vezi memoriul înaintat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice de Ion Creangă la 31 iulie 1872 (Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 214—216).

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)

mai înțelepți oameni din țară a fost destituit de profesori universitari, pentru nici un motv serios" — a spus Alecu Bădărău [76]. Aluzia la Creangă era vădită.

Congresul n-a adoptat propunerea lui Alecu Bădărău. Rezoluția votată prevedea că „nici un profesor nu poate fi destituit înainte de a fi judecat". Se admitea însă ca din comisia de judecată să facă parte profesori „de un grad superior". Ținînd seamă de observațiile lui Creangă, Congresul totodată exprima dorința „să se fixeze oarecare norme, după care să se judece profesorii" [77].

În ultima zi a congresului, la 1 aprilie 1887, a vent în dezbatere problema cărților școlare. Gheorghe Ghibănescu s-a rostit împotriva oricărei restricții. După părerea lui, trebuia respectat și în acest domeniu principiul liberei concurențe, deoarece „cartea mai bună va învinge, prin meritul ei, pe o alta mai rea". Alți vorbitori s-au pronunțat pentru aprobarea manualelor școlare de către comisii instituite de Ministerul Instrucțiunii Publice. S-a subliniat însă că din aceste comisii nu trebuiau să facă parte profesorii autori de cărți didactice cu același subiect. Ion Creangă a combătut propunerea lui Gh. Ghibănescu și a susținut că aprobarea autorității școlare era necesară pentru difuzarea manualelor didactice în instituțiile de învățămînt. Fără un asemenea control — a spus Creangă — s-ar putea „strecura" erori în aceste cărți, erori care ar putea fi foarte prejudiciabile elevilor [78].

Pusă la vot, cu apel nominal, propunerea lui Gh. Ghibănescu a fost respinsă. Ea n-a întrunit decît 25 voturi. Împotriva ei au fost 40 voturi.

În acea ședință de la 1 aprilie 1887, congresul și-a încheiat lucrările, după discutarea și a altor chestiuni, la care reportajul publicat nu ne informează dacă Ion Creangă a mai participat.

A fost foarte interesantă contribuția lui Creangă la lucrările congresului din 1887 al corpului didactic. În ziarul „Lupta" nu ni s-a păstrat însă decît un foarte palid rezumat al cuvîntărilor pe care le-a rostit cu acel prilej.

*

După cum reiese din rîndurile de mai sus, informațiile comunicate în această notă se referă la amănunte din viața lui Ion Creangă. Ele aduc cîteva precizări care completează știrile deja cunoscute din viața marelui scriitor.

10 iulie 1969

[76] „Lupta", 4 aprilie 1887.
[77] *Ibidem*, 5 aprilie 1887.
[78] *Idem*.

BDD-A1545 © 1969 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:55:35 UTC)